

DVACET LET ÚSTAVU EXPERIMENTÁLNEJ PSYCHOLÓGIE V SLOVENSKEJ AKADEMII VIED

V letošním roce vzpomínáme významného výročí v oboru psychologie – založení pracoviště experimentální psychologie v Slovenské akademii věd, která byla zřízena zákonem Slovenské národní rady o Slovenské akademii věd ze dne 18. června 1953. Její založení bylo umožněno vítězstvím socialismu v ČSSR, podporou KSČ, vládních orgánů a celé naší společnosti. Její vznik měl rozhodující význam pro rozvoj věd u nás včetně psychologických věd. Nově zřízená Československá akademie věd (vznikla r. 1952) i Slovenská akademie věd má za úkol plánovitě a organizovaně pracovat v teoretických i užitých vědách a cestou tvůrčího vědeckého bádání sloužit blahu lidu a vybudování socialismu v naší vlasti. Pro toto bádání měly obě akademie zřizovat vlastní pracoviště.

První samostatné akademické experimentální psychologické pracoviště v ČSSR – Psychologické laboratorium – bylo zřízeno v SAV v Bratislavě 7. března 1955. Jeho hlavním úkolem bylo řešit psychologické problémy experimentálními metodami. Psychologické laboratorium bylo 1. ledna 1963 přeměněno na Ústav experimentální psychologie SAV. Ústav má nyní tyto čtyři vědecko-výzkumná oddělení: obecné psychologie, inženýrské psychologie, psychofyziologie, psychologie osobnosti a má 32 vědeckých a odborných pracovníků.

Redakce časopisu Československá psychologie požádala ředitele Ústavu experimentální psychologie D. Kováče a jeho spolupracovníky, aby v kratších studiích seznámili naše odborníky i širší veřejnost s výsledky dvacetileté činnosti tohoto pracoviště, které dosáhlo v badatelské oblasti velmi významných výsledků a zařadilo se mezi nejpřednější psychologická pracoviště v ČSSR.

Jejich výsledky pronikají i na mezinárodní fórum. Svědčí o tom mimo jiné anotace v základních bibliografických časopisech světové literatury a odkazy v domácích i zahraničních publikacích.

Velmi příznivě byla v zahraničí hodnocena monografie o vizuálním vnímání „Visuelles Wahrnehmen“ (Bratislava 1970). V knize jsou uvedeny nejvýznamnější experimentálně zjištěné výsledky z let 1956 až 1960 devíti pracovníků tohoto pracoviště. Týkají se metodologických problémů, struktury rozlišovacích procesů, neurofyziologických korelátů percepčních výkonů, vlivu věku na vnímání, percepční paměti, vnímání v čase percepčního učení, vizuální únavy, percepčního zatížení, senzomotorické pohotovosti a vizuální kontroly.

Teoreticky vycházejí autoři z předpokladu, že vnímání je určitá fáze přenosu informace a že je většinou výsledkem učení v nejširším slova smyslu a je ovlivňována také pamětí, myšlením, motivací a vlastnostmi osobnosti.

Studie přináší řadu nových velmi zajímavých poznatků pro teorii i praxi.

Při interpretaci výsledků autoři vycházejí z interfunkčního pojetí vnímání. Zdůrazňují také regulativní pojetí psychologických funkcí v chování. Kladou důraz na kvalitativní a kvantitativní analýzu experimentálně zjištěných dat.

Významný přínos monografie o vizuálním vnímání spočívá v úspěšném pokusu o vypracování interfunkčního pojetí vnímání, v konstrukci nových experimentálních metod a v bohatství experimentálně zjištěných nových faktů a poznatků.

Recenzent K. V. Bardin (Voprosy psichologii, 1971, 5, 149) uvádí, že monografie je dílem „jednoho z nejvíce vyniknuvších kolektivů psychologů experimentátorů v socialistických zemích“.

Zásluhou dlouholetého ředitele ústavu — D. Kováče, funkcionářů ústavu — J. Daniela, O. Halmiové, M. Strážence, I. Šipoše a A. Uheríka, vědeckých a odborných pracovníků ústavu (L. Arbet, O. Árochová, V. Bíro, V. Brožová, Zd. Dropová, G. Farkaš, I. Faith, G. Horkovič, A. Kminiaková, R. Kostolanský, J. Plichťová, O. Potašová, I. Ruisel, I. Sarmány, E. Šebová, M. Štukovská, P. Takáč, V. Valter) dosáhly experimentální prioritní výsledky a teoretické koncepce značného mezinárodního ohlasu, k čemuž velmi přispěla také tři střetnutí podunajských psychologů konaná v roce 1967, 1970 a 1973 ve Smolenicích a v Ústavu experimentální psychologie v mezinárodních jazycích vydávaný časopis (deset ročníků) *Studia psychologica* [nyní s rozšířenou redakcí o zástupce ze socialistických zemí: J. Ekel (Varšava), F. Klix (Berlín), B. F. Lomov (Moskva), G. D. Piryov (Sofia), P. Rókusfalvy (Budapešť), A. Roşca (Bukurešť), T. Tomeković (Bělehrad)].

Přejeme pracovníkům Ústavu experimentálnej psychológie SAV do dalších decenií mnoho dalších tvůrčích úspěchů, jimiž přispívají nejen k rozvoji teorie psychologických disciplín, ale i k rozvoji praxe v naší socialistické vlasti.

Vilém Chmelař

DVADSÁT ROKOV EXPERIMENTÁLNEJ PSYCHOLÓGIE V SLOVENSKEJ AKADEMII VIED*)

DAMIÁN KOVÁČ

Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava

Ebbinghausov často citovaný výrok, že psychológia má dlhú minulosť, ale krátke dejiny, sa plne vzťahuje aj na naše podmienky. Pokiaľ ide o Slovensko, dlhú minulosť predstavujú sporadické pokusy jednotlivcov v predchádzajúcich storočiach rozvíjať psychologické poznanie v súlade, ba niekedy aj v predstihu, so svetovým vývojom (J. B. Zoch, J. Reviczky, J. Seberíni a i.). Krátke dejiny našej psychológie sa viažu na udalosti, súvisiace s činnosťou psychologických ustanovizní posledných desaťročí: predovšetkým na založenie univerzitnej inštitúcie psychológie (r. 1926), potom na činnosť pracoviska použitej psychológie (r. 1928–1950) a napokon na vznik pracoviska základného výskumu v psychologických vedách (r. 1955). Všetko ďalšie, čím psychológia na Slovensku disponuje, tvorí, podľa našej mienky, už súčasnosť.

POHLAD VIAC-MENEJ HISTORICKÝ

Národno-sociálnym oslobodením r. 1945, ktoré dovŕšilo víťazstvo robotníckej triedy r. 1948, vznikli podmienky pre plnokrvný rozvoj slovenského národa vo všetkých oblastiach ľudských aktivít. Eminentne to platí aj pre vedecké aktivity. Výnosom Slovenskej národnej rady vzniká r. 1953 vrcholová vedecká inštitúcia na Slovensku – Slovenská akadémia vied (jej predchodcom bolo, ako vieme, Slovenská akadémia vied a umení, ustanovená r. 1946 v rámci vtedajšieho rezortu Povereníctva školstva a osvety). Treba poďakovať a patrične doceniť, že už v samých začiatkoch činnosti SAV schvaľuje Presedníctvo SAV uznesením zo dňa 7. 3. 1955 samostatné psychologické pracovisko – *Psychologické laboratórium SAV*, ktoré začalo svoju činnosť 1. 4. 1955.

Prírodzene, k inštitucionalizácii psychológie v rámci SAV nedošlo len tak, z ničoho. Predchádzala jej zaangažovaná práca hŕstky odborníkov vyvíjajúcich činnosť v rámci Psychologického oddelenia Filozofického ústavu SAV v spolupráci s psychológmi, pôsobiacimi inde. Tu sa vlastne začal proces, ktorý sa neskôr označil ako preorientovanie našej psychológie na marxistickú vednú disciplínu, a tu majú svoje počiatky aj vedecko-organizačné aktivity širšieho dosahu.

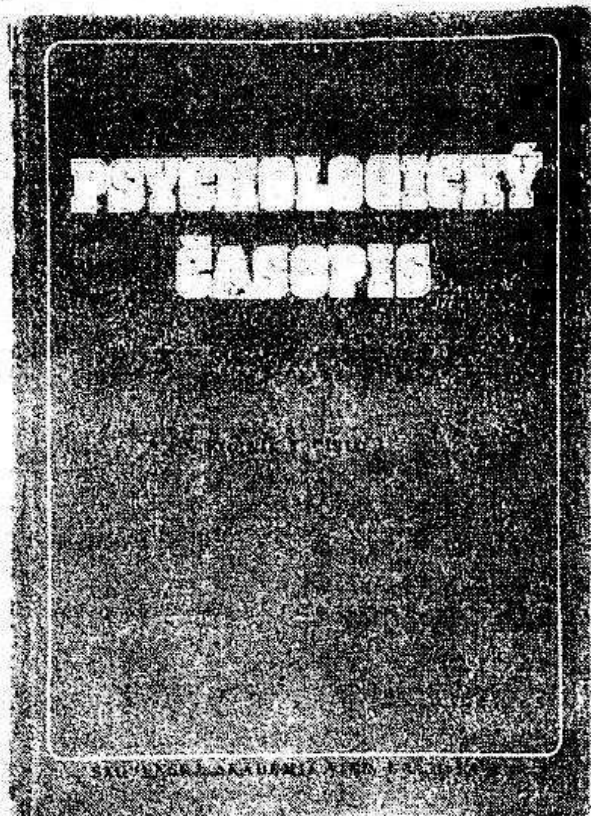
Hoci na to neradi spomínáme, fakt je, že to boli roky, kedy u nás doznievali nebezpečné rozpaky nad opodstatnením psychológie v našej spoločnosti. Práve preto boj, ktorý sme vtedy viedli, má dnes už viacmenej historickú cenu. Jednako však z víťazstiev, ktoré se vtedy dosiahli, ťažíme dodnes. Okrem marxistického hodnotenia psychológie vo svete, vypracovali sa štúdie, v ktorých sa aplikovali v psychológii princípy marxistickej dialektiky, Leninova teória odrazu, historicko-triedne chápanie spoločnosti, rozvinula sa práca vo všeobecnej psychologickej teórii. Pracovníci Psychologického oddelenia Filozofického ústavu SAV pripravili preklady sovietskych prác, ako napr. zborník „Učenie I. P. Pavlova a filozofické otázky psychológie“ (Vyd. SAV, 1952), začal vychádzať „Psy-

*) Vychází u příležitosti 20. výročí vzniku Ústavu experimentální psychologie SAV v Bratislavě.

Došlo 30. 7. 1974, D. K., 801 00 Bratislava, Koceľova 17.

chologický časopis SAV“ (1953) a organizovala sa odborná činnosť psychológov v rámci Psychologického krúžku SAV (1954).

Prikrytá rúškom tajomstva pripravovala sa ešte jedna významná udalosť. Plní mladického nadšenia, takmer holýma rukami sme sa pustili do výstavby vlastného psychologického laboratória. Jeho otvorenie 10. mája 1955 bolo slávnostné: za prítomnosti predsedu SAV a významných predstaviteľov nášho vedeckého života sme demonštrovali naše experimenty s podmieňovaním. Hoci viacerým zo spomínaných faktov prináleží epitetom regionálneho i celoštátneho prvenstva, radšej vyzdvihneme, že psychologická práca na Slovensku tým všetkým získala šancu dobehnúť historicky podmienené oneskorenie a postaviť sa tak do prúdu pokrokového vývoja.

Československá akadémia vied
Psychologické laboratórium SAV

INFORMAČNÝ MATERIÁL

①

BRATISLAVA
1961

Obr. 1. Titulná strana psychologického časopisu Slovenskej akadémie vied a prvej psychologickéj polopublikácie na Slovensku.

Dnes, keď z istého časového odustupu máme hodnotiť inštitucionalizáciu experimentálnej psychológie na Slovensku, dopopredia vystupujú najmä tieto skutočnosti:

1. Založením experimentálneho psychologického pracoviska v SAV sa zvýraznila biologická orientácia psychológie, čím sa do určitej miery vyvážilo predtým vysoko prevládajúce sociálne, ba aj duchovné chápanie psychológie na Slovensku.

2. Významnou mierou sa prispelo k exaktnosti psychologickéj práce, pretože experimentovanie znamená do istej miery vnesenie kvantitatívnych, t. j. matematických postupov do technológie bádania i formy získavaných poznatkov.

3. Začala sa rozvíjať medzivedná spolupráca s inými odbormi, čím došlo k užitočnej hybridizácii predovšetkým psychológie a čiastočne aj iných, príbuzných odborov.

SÚČASNOSŤ

Ústav experimentálnej psychológie SAV, ktorý je kontinuálnym pokračovaním Psychologického laboratória SAV (prebudovanie sa završilo uznesením Prezidia ČSAV zo dňa 22. 2. 1963) je pracoviskom základného výskumu v psychologických vedách s pôsobnosťou vymedzenou zákonom o Slovenskej akadémii vied a jej stanovami. Uskutočňuje experimentálne bádanie v rámci všeobecnej psychológie, inžinierskej psychológie, psychofyziológie človeka a psychológie osobnosti. Tematicky je vedecko-výskumná činnosť ústavu profilovaná už niekoľko rokov na psychológiu poznávacích procesov pri súčasnom rozvíjaní všeobecnej teórie a metodológie experimentálneho bádania v psychologických vedách.

Približne tak znie východisková informácia v oficiálnych informačných zdrojoch. Pravda, čo všetko sa v rámci tohoto poslania a zamerania vykonalo, nemožno rozviesť v jednom článku. Jednako sa pokúsim o isté zhrnutie podľa jednotlivých úsekov vykonanej práce.

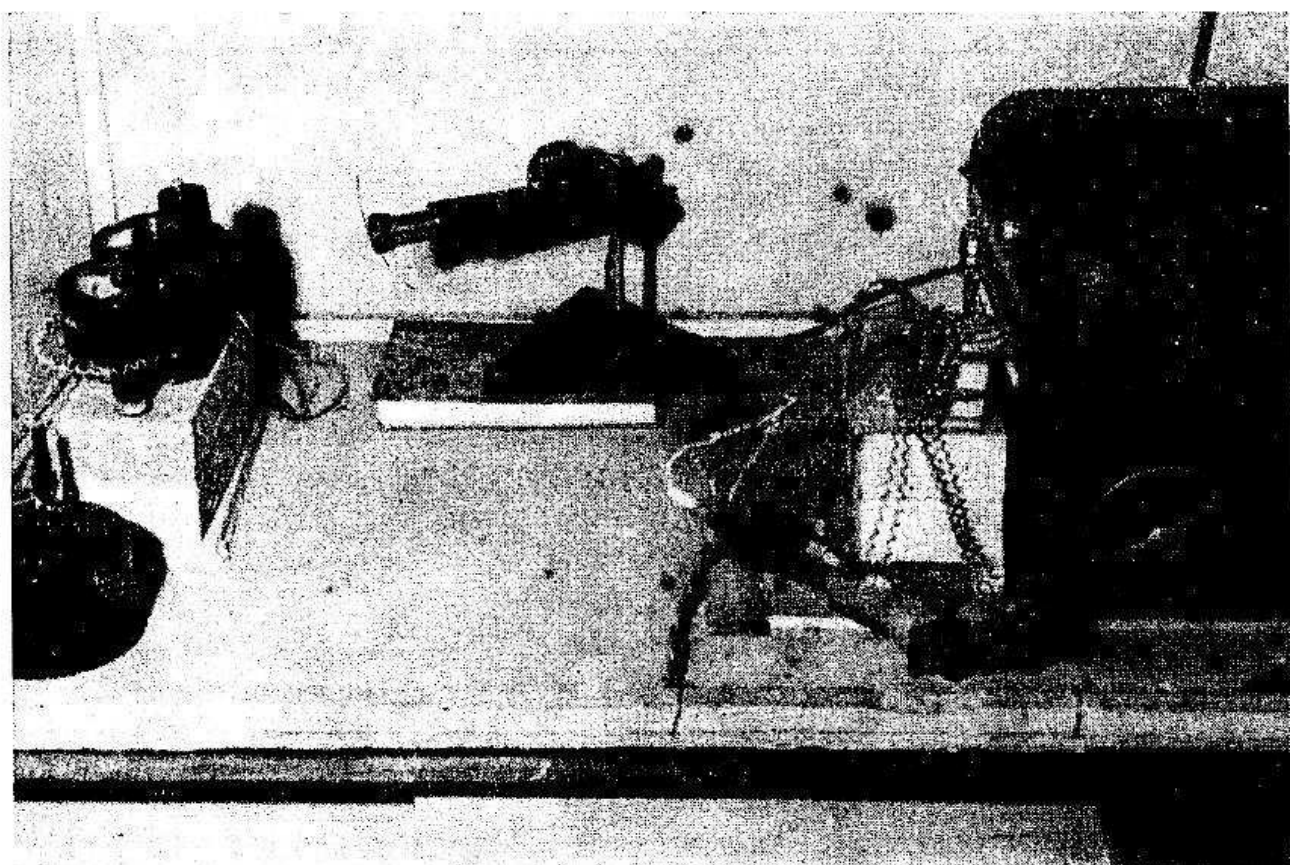
Vo vedecko-výskumnej činnosti, ktorá je pre ústav rozhodujúca, sa doteraz realizovalo viac ako 200 výskumných projektov. Koľko nových zistení a poznatkov z nich vzniklo, o tom sa bude môcť naša odborná verejnosť znovu presvedčiť v pripravovanej publikácii, v ktorej budú formou slovníkovej informácie sprístupnené hlavné výsledky všetkých našich bádání. Tu sa môžeme obmedziť len na tematické oblasti našich doterajších výskumov.

V oblasti všeobecnej psychologickéj teórie vznikli práce, v ktorých sa v duchu pavlovianskeho prúdenia akcentoval biologický trend v psychológii, no vymedzila sa aj nadväznosť psychológie na sociálne vedy. Bibliograficky sa spracoval a zhodnotil vývin empirickej psychológie na Slovensku (v r. 1918–1948). Už v päťdesiatych rokoch sa proklamovala príslušnosť psychológie do skupiny vied o človeku. Niekoľkoročné intenzívne bádanie procesov vnímania vyústilo do metodologického princípu, nazvaného ako interfunkčné chápanie vnímania. V ústave sa rozvinula práca v novodobých disciplínach ako inžinierska psychológia, informačná psychológia, diferenciálna psychofyziológia človeka a experimentálna psychológia osobnosti.

Vzhľadom na tradíciu popisnej psychológie treba technológiu výskumu, ktorá sa stala pre ústav príznačnou, pokladať za novú, na ostatnú psychologickú prácu u nás evidentne vplývajúcu činnosť. Nejde len o desiatky dômyslných výskumných techník vyvinutých v ústave. Neodmysliteľnou zložkou našej technológie bádania sa stala matematicko-štatistická práca. V rokoch, keď sa viedli plané diskusie o tom, či v prípade štatistiky nejde o paveldu, sme v ústave vypočítali stovky variančných analýz, desiatky faktorových analýz a sprístupnili sme nové, u nás dovtedy neznáme postupy. V súčasnosti sa v ústave nielen že pracuje so samočinným počítačom, ale rozvíjame nové programy a „vyvážame“ ich aj do cudziny.

Z profilu vedecko-výskumnej práce ústavu vyplýva, že pomerné najväčší podiel tvorili aktivity *všeobecno-psychologického charakteru*. Priblížime ich vymenovaním niektorých hesiel: pohotovosť odpovedí (RČ, OČ) na rôzne podnety (vrátane verbálnych), psychomotorické tempo, psychofyzikálne škály, ostrosť

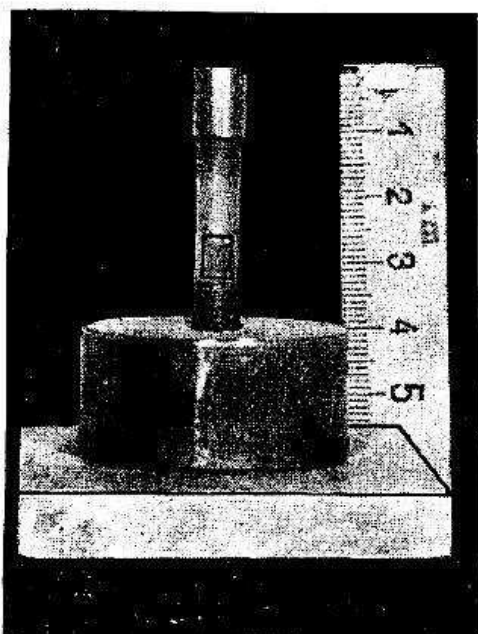
zraku, senzorká diskriminácia, ilúzie, autokinetický pohyb, zrková únava, orientácia u slepých, rozlišovanie dynamických zmien, intermitentná stimulácia, reverzibilita, detekcia signálov, vigilancia, manuálna koordinácia, diskriminačné učenie, optokinetické a pletizmografické podmieňovanie, pamäť a hľadacia činnosť, krátkodobá reprodukcia, znovuzpoznanie slov, identifikácia u detí, párové učenie, neistota v učení, slovná štruktúra detskej reči, sémantická neurčitost slov, interferencia jazykových štruktúr, psychologické aspekty viacjazyčnosti, sociálne aspekty kognitívneho vývinu.

Obr. 2. Pohľad do interiéru prvého psychologického laboratória na Slovensku, vybudovaného r. 1955 v Bratislave v budove na Klemensovej ulici č. 27; inštalovaná je tu metodika snímanie bioelektrickej aktivity kože s fotoregistráciou.

Hoci k vyčleneniu *psychofyziológie* vo forme oddelenia došlo až v posledných rokoch, práca tohoto druhu sa rozvinula už v začiatkoch existencie nášho pracoviska; vtedy dokonca dominovala. Tu sú témy, ku ktorým sa viažu výskumné projekty príslušného zamerania: reflex na čas, tepelné mikrozmeny, vplyv intenzity podnetu na podmienené odpovede, vývoj metodiky kožnogalvanického reflexu a skúmanie bioelektrickej reaktivity kože (BRK) ako indikátora rôznych psychických procesov, BRK a vek, adaptačné mechanizmy, vlastnosti VNČ, zrkové funkcie, vyššie kognitívne procesy, inter- a intraindividuálne osobitosti, klimatické zmeny, tepová frekvencia, EEG a BRK, EMG a pracovné pohyby, palpebrálna reakcia, psychofyziologické parametre a vlastnosti osobnosti, atď.

V oblasti *psychológie práce* a neskoršie *inžinierskej psychológie*, ktoré sa v ústave rozvinuli koncom päťdesiatych rokov, sa realizovali výskumy najmä v týchto tematických okruhoch: terénny a laboratórny výskum únavy, pohybové

Obr. 3. Unikátne zariadenie vyvinuté v Ústave experimentálnej psychológie SAV inž. Vl. Valterom, umožňujúce registráciu nepozorovateľných pohybov. Jeho princíp tvorí magnetické teliesko so zrkadlom visiace na vlase, ktorý je pripevnený kvapkou oleja. Dosahuje sa tým zníženie odporu trenia na minimum, čo umožňuje registráciu aj takých mikropohybov, akými sú napr. priebeh a zánik nepozorovateľných pohybov po klinickej smrti organizmu.

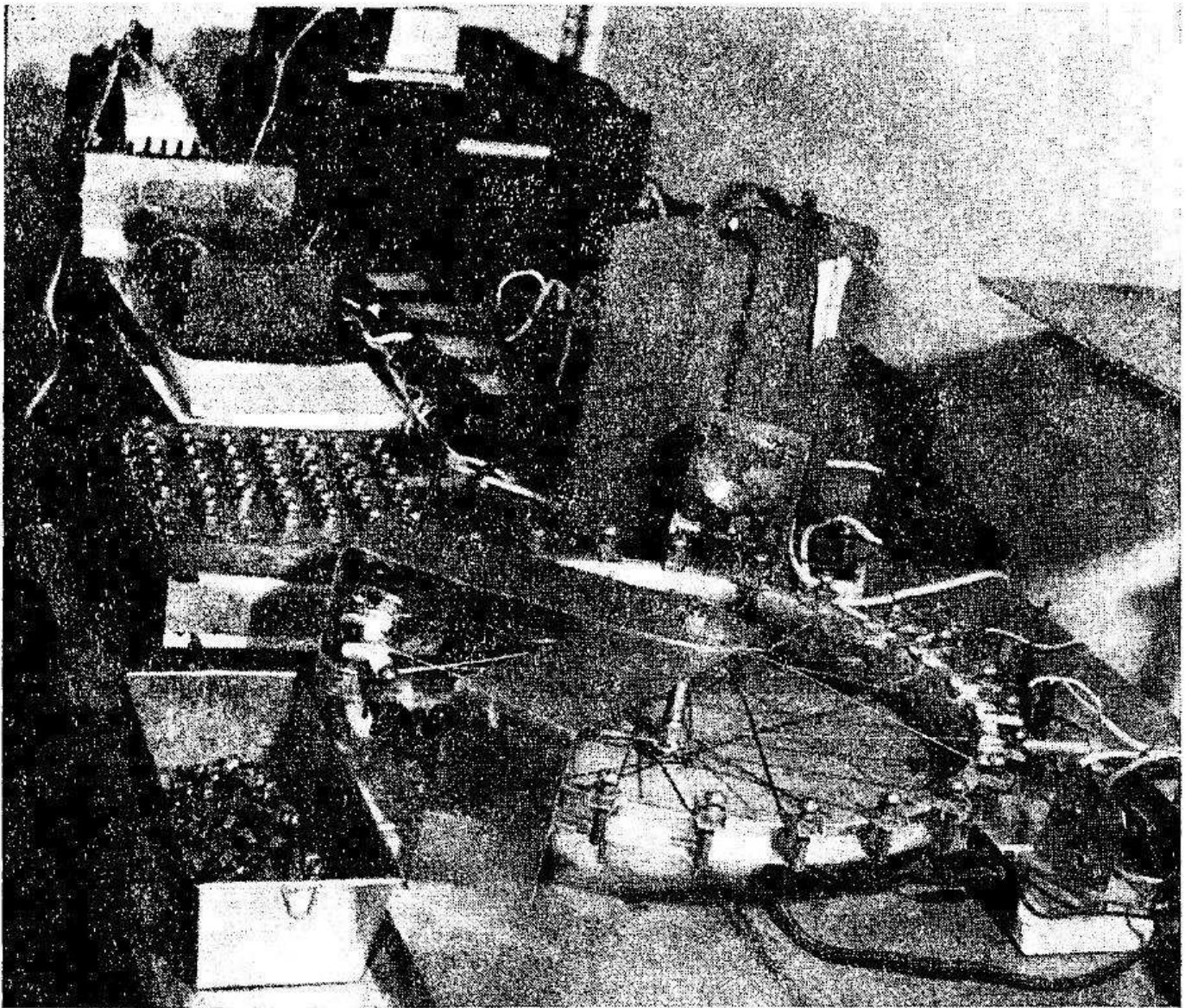
a časové štúdie najmä metódou kontaktnej analýzy, pracovný zácvik v poloautomatizovanej výrobe, terénny a laboratórny výskum operátora v automatizovanej výrobe, psychická záťaž (najmä pomocou nových testov interferencie), psychologické aspekty systému človek—počítač, sociálna klíma vo výpočtovom stredisku atď.

Relatívne najnovšiu oblasť vedecko-výskumnej činnosti v ústave predstavuje *experimentálna psychológia osobnosti*. Na rozdiel od dvoch tradičných smerov — teoretizujúcej a psychometrickej psychológie osobnosti — usilujeme sa v súlade s našou vedúcou metódou bádania experimentovať, t. j. kontrolovať a manipulovať aj s osobnostnými parametrami. Východiskom tohoto smeru bádania sa stal tzv. MULTI projekt, v ktorom sa rôzne výbery žiakov podrobili takmer 40 meraniam. Tématicky sa príslušné projekty týkajú najmä dimenzií neurotizmu, anxiety, subjektívnej neistoty—istoty, parametrov konvergentného a divergentného myslenia (tvorivých schopností) a i. V súčasnosti sa výskumy príslušného oddelenia ústavu koncentrujú na problematiku vplyvu párových funkcií (laterálnej preferencie), na dynamiku i štruktúru osobnosti.

Z uvedeného, akiste neúplného prehľadu nedávnej a súčasnej vedecko-výskumnej činnosti môže vzniknúť dojem prílišnej tematickej mnohorakosti. To by však bolo prenáhlené predovšetkým preto, že skutočná práca v rámci tejto témy je čo do kvantity rôzna. No žiada sa podčiarknuť, že aj témy zdánlivo odľahlé od psychológie poznávacích procesov, sa vo väčšine prípadov skúmali v rámci profilujúceho kontextu celkovej vedecko-výskumnej činnosti. Žiada se ešte dodať, že v súvisе s ich riešením vyrástli v ústave vynikajúci odborníci—špecialisti, z ktorých prevážna časť pôsobí v ústave dodnes.

Úsek *edično-publikačnej činnosti*, ktorý možno k vedecko-výskumnej činnosti organicky pričleniť, je podmienený charakterom práce v základnom výskume. To znamená, že v produkcii vysoko prevládajú časopisecké, a z nich najmä analytické štúdie. Ak napoviem, že priemerný výkon vedeckého pracovníka ústavu sa pohybuje okolo piatich štúdií do roka, dá sa interpolovať, že počet časopiseckým článkom pracovníkov ústavu sa za obdobie 20 rokov blíži k tisícke. Dvadsaťročné jubileum ústavu je príležitosťou aj na vydanie príslušnej bibliografie.

Keďže pôvodné knižné publikácie v základnom výskume (alebo knižné publikácie u výskumníkov vôbec) sú takrečeno sviatkom, nezaberie veľa miesta ich chronologické vymenovanie. Najprv uvedieme tie, čo vyšli vo Vydavateľstve SAV (od r. 1973 Veda). Kol., *Využite psychológie v socialistickej spoločenskej praxi* (1959); Kol., *Psychológia a niektoré otázky súčasnosti* (1962); Kol., *Psy-*

Obr. 4. Metodika kontaktnej analýzy elementov pohybov potrebných na obsluhu karuselového poloautomatu (v popredí obrázka).

V pozadí vidno rad elektrostopiek, merajúcich trvanie jednotlivých pracovných úkonov pri obsluhu poloautomatu, t. j. uchopenie, nesenie a uloženie súčiastky ako aj návrat prázdnej hornej končatiny.

chologické problémy v priemyselnej výrobe (1964); A. Uherík, *Bioelektrická aktivita kože a jej využitie v experimentálnej psychológii* (1965); M. Striženec, *Psychológia a kybernetika* (1966); D. Kováč (Hg), *Visuelles Wahrnehmen: sein Anteil am Verhalten* (1970); M. Striženec, *Súčasný trendy v inžinierskej psychológii* (1971); Kol., *Psychológia pri budovaní socialistickej spoločnosti* (1972); D. Kováč (Edit.), *Metodologické problémy psychológie v rozvoji európskych socialistických krajín* (1975).

V iných slovenských vydavateľstvách vyšli ešte tieto knižné publikácie pracovníkov ústavu: J. Daniel, *Psychológia práce*, Práca, Bratislava, 1963; J. Daniel, *Psychologické problémy pracovného zručnosti*, Práca, 1967; D. Kováč a kol., *Psychologická propedeutika pre vysokoškolákov*, Bratislava, 1969, SNP; I. Šipoš—T. Kollárik, *Sociálna psychológia práce*, Práca, Bratislava, 1974.

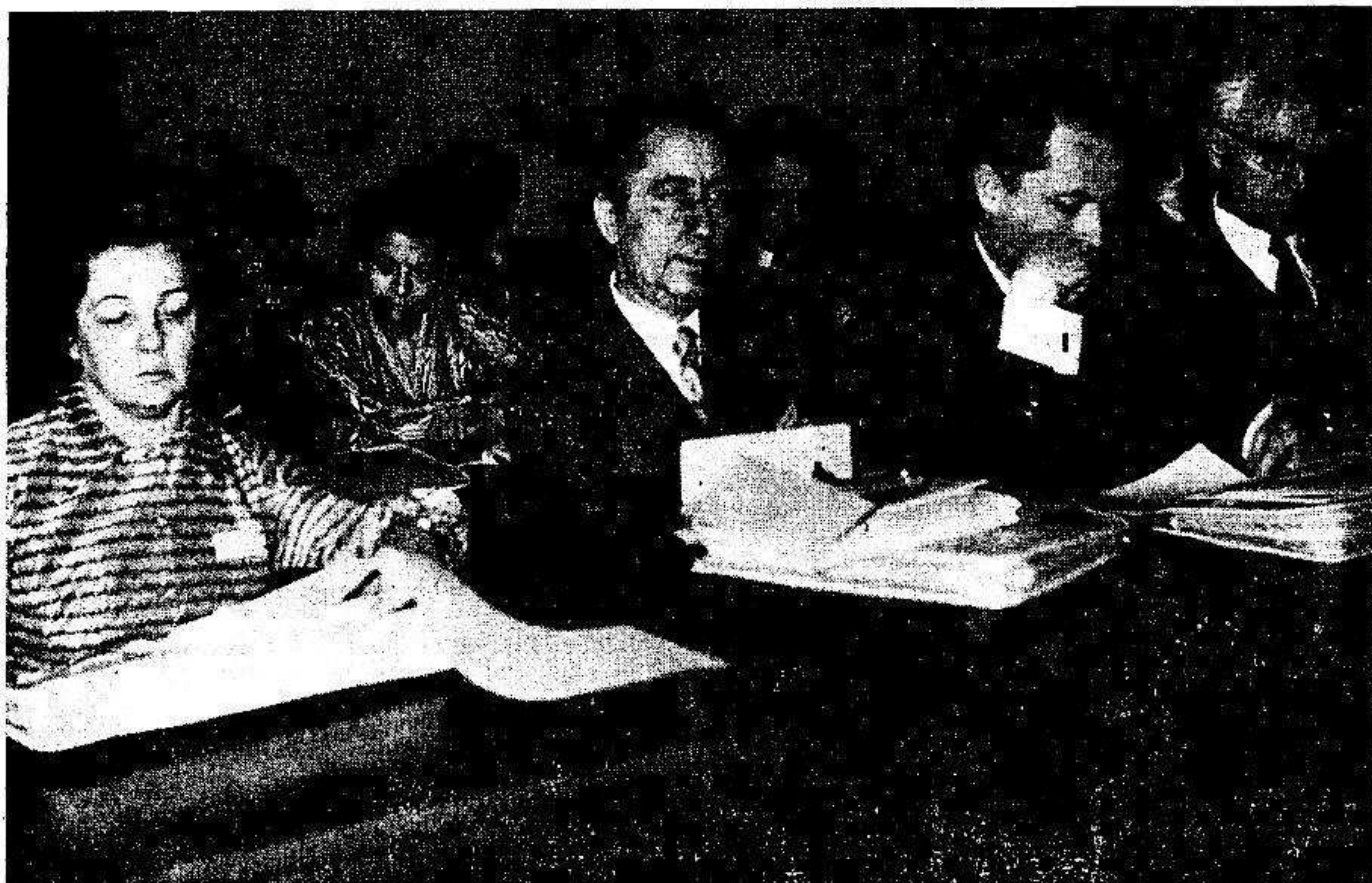
Zvláštnu zmienku si zasluhuje naša ročenka „*Psychologické štúdie*“ (Bratislava, Vyd. SAV, 1956, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964), ktorá mala nahradiť „*Psychologický časopis SAV*“, zrušený r. 1954 z administratívnych dôvodov. Jej premenou totiž vznikol r. 1965 časopis „*Studia psychologica*“ — naša tribúna vedeckovýskumnej práce. Ako je známe, časopis sa postupne premenil na medzinárodný a od r. 1971 má nielen medzinárodnú redakčnú radu, ale aj medzinárodných prispievateľov predovšetkým z krajín socialistického spoločenstva. „*Studia psychologica*“, časopis, ktorý si už našiel cestu do všetkých svetadielov, majú tohto roku tiež okrúhle, hoci vzhľadom na ústav, ktorý ho vydáva, len malé, desaťročné jubileum.

K publikačnej činnosti sa zvyknú radiť aj *preklady*. Predtým sa už naznačilo, akú významnú úlohu v rozvoji psychológie na Slovensku začiatkom päťdesiatych rokov zohrali preklady prác sovietskych autorov. Teraz prichodí pripomenúť, že tým pracovníkov ústavu (čiastočne doplnený posilami zvonku) pripravil koncom päťdesiatych rokov slovenské vydanie svetovej učebnice experimentálnej psychológie od autorov Woodwortha a Schlosberga. Odhliadnuc od neobehaviorálneho podtextu, stala sa táto príručka v spojení s Rubinštenjovými Základmi psychológie východiskom nadobúdania psychologickéj erudície mladších generácií odborných psychológov u nás. Pripomíname, že v prevažnej časti socialistických krajín vyšiel preklad tejto knižky oveľa neskoršie.

V súčasnej vedeckej komunikácii nadobúda stále väčšiu hodnotu žáner tzv. polopublikácií. My sme sa oň po prvý raz pokúsili r. 1961, keď vyšlo pár čísiel „*Informačného materiálu*“ a druhý raz, zdá sa už natrvalo r. 1967, keď sa objavilo prvé číslo cyklostilovaných „*Správ Ústavu experimentálnej psychológie SAV*“. Okrem ročenky abstraktov, ktorú vydávame aj v cudzojazyčnej verzii, jednotlivými správami ohlasujeme československej odbornej verejnosti prvé informácie o dokončených projektoch, metódach výskumu a iné vedecké informácie. Ako sa vie, vo vydávaní „*Správ*“ sme už prekročili počet 200. Pozitívne ohlasy, ktoré tieto polopublikácie vyvolali, nás viedli k vydávaniu cudzojazyčných „*Reports*“, ktoré v budúcnosti mienime sprístupňovať vo väčšom počte ako doteraz.

Hoci výsostným poslaním základného výskumu je rozvíjať teóriu (keďže táto je najúčinnším návodom pre praktickú činnosť), je len prirodzené, že v podmienkach nerozvinutej štruktúry psychologickéj práce, „každý robí do istej miery všetko“. Aj my sme sem-tam zaskakovali za chýbajúci *aplikovaný výskum* a inokedy vystupovali v roli rutinných pracovníkov. Zhodou okolností našou prvou a nateraz aj poslednou akciou tohto druhu bola dopravná psychodiagnostika. Vtedy, v päťdesiatych rokoch sme na základe terénneho výskumu vypracovali expertízu, ako predísť zvýšenej únave u vodičov elektrických lokomotív (v tom čase to bola u nás nová profesia). Nedávno sme sa na základe domácich i zahraničných skúseností ako aj vlastných prístupov vytvorili batériu meraní pre vodičov cestnej premávky a prakticky sme ju aj vyskúšali. Každoročne sme sa podieľali na riešení úloh, ktoré od nás vyžadovali stranické orgány, štátna správa, výrobné podniky, školské zariadenia a i. Heslovite spomeniem aspoň niektoré témy: efektívnosť inštruktážnych filmov, fluktuácia medzi mladými robotníkmi, diagnostikovanie deficitných detí, emočná stabilita žiakov diferencovaných ZDŠ, využitie KGR v klinickej praxi, farebná úprava rizikových pracovísk, efektívnosť práce propagandistu a i.

Ostáva ešte spomenúť čo-to z vedecko-organizačnej činnosti ústavu. Najprv azda historickú skutočnosť, že naše pracovisko bolo iniciátorom *prvej celoštátnej konferencie psychológov*, konanej r. 1957 v Domove vedeckých pracovníkov v Smoleniciach. Konferenciu treba hodnotiť ako medzníkovú udalosť v rozvoji psychológie u nás; na nej sa totiž československí psychológovia manifestačne prihlásili k ideám marxizmu-leninizmu a k výstavbe socialistickej spoločnosti. Neskoršie, okrem menších domácich podujatí, zorganizoval ústav tri *stretnutia psychológov podunajských krajín* (r. 1967, 1970, 1973). Tieto stretnutia sa stali miestom kontaktovania psychológov základného výskumu predovšetkým zo socialistických krajín a predchodcom integračných úsilí, o ktoré sa teraz usilujeme vyššími formami. Keď už je reč o *medzinárodnej spolupráci*, žiada sa uviesť, že nás ústav výskumne kooperoval najprv s Psychologickým ústavom Maďarskej akadémie vied a neskoršie s Psychologickým ústavom Rumunskej akadémie vied. S novozaloženým Psychologickým ústavom Akadémie vied ZSSR máme dohodu o všestrannej spolupráci.

Obr. 5. Čiastkový pohľad na účastníkov medzinárodného sympózia o psychologických aspektoch činnosti operátora, usporiadaného Ústavom experimentálnej psychológie SAV r. 1972.

V prvom rade El. Popescu (Bukurešť), M. Mashour (Stockholm), F. Klix (Berlin), G. D. Pirjov (Sofia); v druhou rade G. Gristian-Melieson (Bukurešť), T. Tomekovič (Belehrad), J. Ekel (Varšava).

Končiac I. stretnutie psychológov podunajských krajín prof. Kohler povedal, že rokovanie v Smoleniciach mu pripomína akoby gynecologickú kliniku. Psychologické smolenické „dieťa“ je životaschopné, pretože ho vytvoril výsledky

rôznych oblastí psychológie z rôznych krajín. Opatrne vyjádрили nádej, že toto naše „dieťa“ zohrá v rozvoji psychológie vôbec a osobitne v európskej psychológii významnú úlohu.

Ak porovnáme výsledky I. stretnutia psychológov podunajských krajín s II. našim stretnutím, môžeme azda prehlásiť, že naše smolenické „dieťa“ sa už náležite vyvinulo. Vďaka nášmu spoločnému úsiliu o jeho rozvoj blíži sa doba, keď ho patrične zaeviduje náš odborný svet.

Narodenie človeka – zrod nových ideí a nových prúdění vo vede – to všetko sú nesmierne dôležité udalosti. Vysoko nádejné je, že v žilách toho „dieťaťa“ prúdi krv rôznych krajín a rôznych národností. Dobré však vieme, že symbolickým otcom tohoto „dieťaťa“ je Dunaj a matkou Slovensko.

(Záver hodnotiaceho záverečného vystúpenia prof. B. F. Lomova, DrS., predsedu Vše-zväzovej spoločnosti psychológov ZSSR, na II. stretnutí psychológov podunajských krajín r. 1970.)

V rokoch 4. päťročnice bol Ústav experimentálnej psychológie SAV koordinujúcim pracoviskom štátneho plánu výskumu, kde sa riešili úlohy všeobecno-psychologického charakteru.

Od r. 1964 je ústav školiacim pracoviskom v odbore psychologických vied a pred jeho komisiou obhájilo kandidátske dizertačné práce dovedna 17 pracovníkov zo Slovenska a Čiech.

Konečne možno uviesť, že od vzniku Slovenskej psychologickéj spoločnosti r. 1958 zabezpečujeme jej činnosť po stránke administratívno-technickej ako aj personálno-funkcionárskej.

Tým, ktorí nás menej poznajú, chcel by som niekoľkými údajmi priblížiť pracovníkov a pracovné podmienky ústavu. Pri založení pracoviska nás bolo 7, r. 1965 – 18, teraz 32. Z tohoto počtu je 14 psychológov, ostatní sú odbornými (neurofyziológ-psychiater, matematici, biofyzik, elektrofyzik, linguisti), resp. technickými spolupracovníkmi. Máme niekoľko primerane vybavených laboratórií a niekoľko tzv. drahých prístrojov (univerzálny programátor Massey-Dickinson, EEG, miestna televízia a i.). Od r. 1973 vlastnime počítač tretej generácie HP 9821/A. Priručná knižnica ústavu eviduje výše 6000 sväzkov a dostáva zhruba 80 zahraničných odborných časopisov, väčšinou formou medzinárodnej výmeny.

NAJVŠEOBECNEJŠIE VÝSLEDKY

Doteraz bola reč viac-menej o tom, čo sa v ústave za dvadsať rokov jeho existencie udialo. No málo zmienok bolo o tom, čo sa vlastne za toto obdobie v ústave dosiahlo. Pokúsim sa preto podať informáciu tohoto druhu v najvšeobecnejšej rovine.

Po prezentovaní výsledkov nášho viacročného bádania v oblasti vnímania na smolenickom stretnutí r. 1970, proklamovali zahraniční hodnotitelia existenciu slovenskej experimentálnej školy. Ak je toto uznanie náležité, potom našu psychologickú metodológiu charakterizujú predovšetkým tieto princípy:

1. Psychológiu chápeme ako súčasť toho sledu vedeckého poznania, ktoré sa najčastejšie označuje termínom *vedy o človeku* (my ich nazývame hoministickými vedami). V tomto zarámovaní nejde o slovičkárerie, ale o akcentovanie autentickejšieho človeka ako fenoménu vedeckého bádania. Súčasne tým vyznačujeme aj miesto psychológie vo vedeckom poznaní a praktickej činnosti.

2. Predmetom psychológie je *psychická regulácia správania* a nie *správanie* alebo *prežívania*, alebo kompromisné oboje. Vychádzajúc z marxistickej teórie odrazu akcentujeme aktívne, t. j. regulačné pôsobenie psychických funkcií. Preto pri skúmaní akéhokoľvek javu sa neuspokojujeme ani sebaexaktnejšou registráciou správania, ani sebadokonalejšími intervenciami do prežívania človeka. Spájaním najrozmanitejších metód pokúšame sa prekonávať korelačné súvislosti a titrovať kauzálne príčiny toho, prečo človek koná tak, ako koná.

3. Keďže psychická regulácia je najzložitejšou a súčasne aj najvyššou regulačnou inštanciou, usilujeme sa odhaľovať jednak príslušné *vzťahy v nej samej* a jednak *závislosti od iných regulačných systémov*. Preto do našich experimentov zavádzame čo najväčší počet premenných, počínajúc organizovanými a končiac sociálnymi. Nepochybne je to jeden z najnáročnejších, zato však podľa našich skúseností aj najplodnejších prístupov k odhaleniu zákonitostí psychickej regulácie správania človeka.

Bilancovať dvadsaťročnú činnosť vedecko-výskumnej inštitúcie v jednom článku možno akiste len torzovite; navyše pracovníkovi, ktorý svoj profesionálny osud spojil s touto ustanovizňou od samých jej predpočiatkov. Z tohoto dôvodu som sa zámerne vyhol hodnotiacim súdom a teda neprezradil som ani problémy ani nedostatky, ktoré nás trápia. Konečne, v jubilejnom príspevku to ani nebýva zvykom. No všetko toto sam napísal predovšetkým preto, aby som vyprovokoval našu odbornú verejnosť k lepšiemu poznaniu našej práce. Ona má totiž zmysel len vtedy, ak sa s jej výsledkami navzájom podelíme.

РЕЗЮМЕ

Двадцать лет экспериментальной психологии в Словацкой академии наук

Д. Ковач

Описывается история возникновения и развития психологического научного учреждения Словацкой академии наук, нынешнего Института экспериментальной психологии САН. Это учреждение возникло в 1955 г. как Психологическая лаборатория САН, причем основные кадры составляли сотрудники Психологического отделения Института философии САН. В том же году начала свою деятельность собственная лаборатория и начались экспериментальные работы в области общей психологии (обусловливание). Развернулись также работы в научно-организационной области. Возник «Психологический журнал» (1953) а с 1965 г. начал издаваться журнал, печатающийся на иностранных языках — «Студия психология».

В настоящее время в Институте экспериментальной психологии проводятся

экспериментальные исследования фундаментального характера в области общей психологии, инженерной психологии, психофизиологии человека и экспериментальной психологии личности. Профилирующим тематическим направлением является область познавательных процессов. Сотрудники института реализовали в течение двух прошедших десятилетий приблизительно 200 исследовательских проектов и написали почти 1000 журнальных статей и 13 книг. Сжато приводятся темы, над которыми велись до сих пор в институте работы. Кроме задач, прямо связанных с практикой, сотрудники института занимаются различными экспертизами. Персональный состав института — междисциплинарный, техническое оборудование — адекватное (включая вычислительную машину). В библиотеке имеется 6000 книг и институт получает ежегодно приблизительно 80 зарубежных журналов.

В последней части статьи намечаются результаты, касающиеся общей психологической теории: гоминистическое понимание психологии, определение регулятивного воздействия психической функций и интерфункциональная постановка исследовательских проектов.

SUMMARY

Twenty years
of experimental psychology
at the Slovak Academy
of Sciences

D. Kováč

The history of the foundation and developing of the psychological workplace at the Slovak Academy of Sciences — nowadays Institute of Experimental Psychology — is described. This department was constituted as Psychological Laboratory of the Slovak Academy of Sciences in 1955; the members of the Psychological division of the Institute of Philosophy became its first staff. In the same year, the proper psychological laboratory was built up and experimental research work was started in the field of general psychology (conditioning). The scientific-organizational activities were showed in publishing the scientific journal "Psychologický časopis SAV" (1953); since 1965 the institute has been publishing an international journal for basic research — "Studia psychologica".

At the present time Institute of Experimental Psychology of the Slovak Aca-

demy of Sciences is a department of the basic psychological research for general psychology, engineering psychology, psychophysiology of man and experimental personality psychology. The psychology of cognitive processes is its probising thematic orientation. The members of the institute have carried out about two hundred research projects, have written roughly a thousand of papers and have published thirteen professional books. In this papers, there is an outline of the themes investigated, hitherto, at the institute. Many research projects are connected with practical tasks and the senior psychologists have done some psychological expertworks. The staff of the institute has an interdisciplinary character, technical equipment in relevant (calculation is made by institute's computer). There are more than 6000 books in the institute's library; eighty professional journals arrive to it, too.

Finally, the more general results of the scientific work until now are outlined, e. g. hoministic comprehension of the psychology, determination of the regulative role of the psychological functions and interfunctional approaches to the experimentation.